

исследовательских умений старшеклассника. Выяснена дидактическая суть репродуктивного, фрагментарного, рационального уровня формирования и усвоения исследовательских математических умений.

Summary

In this article specificity of the forming of the research -development- test -evaluation work skills dynamics in the secondary school age are identified, initial principals and diagnostics of the forming of the upperclassman research skills are cleared. The didactic gist of the reproductive, fragmentary and rational level of the forming and learning of the research mathematics skills is cleared.

Ключові слова: формування дослідницьких математичних умінь старшокласників.

Ключевые слова: формирование исследовательских математических умений старшеклассников.

Keywords: the forming of the research mathematics skills of the upperclassmen.

Подано до редакції 15.10.2010

Рекомендовано до друку канд. пед. наук, доц. Шиловой Л.І.

УДК 37.035

© 2010

Григорова М.О.

ПОЗАШКІЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА – ШЛЯХ ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... На даний час виробнича діяльність світового співтовариства стала причиною руйнівних впливів на природу, глибоких змін в екологічній рівновазі живих систем з факторами навколишнього середовища. Досвід зарубіжних країн свідчить, як важливо невідкладно вжити необхідних законодавчих та практичних заходів для охорони навколишнього середовища. Екологічна ситуація, яка існує в наші дні, унікальна як за своєю значимістю для людства в цілому, так і за характером тих завдань, які вона ставить перед людством. Проблема взаємовідношення людини і навколишнього середовища має планетарний характер і не може бути вирішена в рамках однієї країни чи окремого регіону. Людство стоїть перед необхідністю перейти від споглядальної констатації найбільш загальних властивостей природного світу і відтворення їх в тій чи іншій природничонауковій картині до розуміння перспектив суспільного розвитку, осмислення активності людини, її спрямованості до перебудови світу. Вихід з екологічної кризи може стати керованим лише на основі участі в цьому процесі людей, об'єднаних екологічним світоглядом, основні установки якого задані в освітньому процесі.

Формування відповідального ставлення до природи – складний і тривалий процес. Кінцевим результатом має бути не тільки оволодіння певними знаннями і вміннями, а розвиток емоційної чуйності, уміння і бажання активно захищати, покращувати, облагороджувати природне середовище.

У цьому полягає основна сутність проблеми екологічної освіти та виховання, яка виступає об'єктом дослідження вчених з давніх часів і до наших днів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Теоретичні основи морального виховання підростаючого покоління в процесі спілкування з природою отримали висвітлення у наукових працях таких відомих діячів вітчизняної педагогічної науки і освіти, як А.С.Макаренко, В.Г.Огородніков, В.О.Сухомлинський, К.Д.Ушинський [6, с. 8], які розглядали природну красу як фон для духовного розвитку людини, невичерпне джерело його емоційного та інтелектуального життя.

Основні ідеї екологічної освіти та виховання учнів розроблено в ряді досліджень: А.Г.Асмолова, [1], А.І.Захлебного, І.Д.Зверева, І.Т.Суравегиной [2, с. 3] та ін. І.Д.Зверев визначає мету і завдання, принципи та перспективи екологічної освіти та виховання школярів і підкреслює ідею про необхідність реалізації екологічного виховання в системі всіх напрямів всебічного розвитку особистості.

Окремих моральних аспектам екологічного виховання школярів у процесі трудового навчання в сучасних умовах присвячені дослідження Т.В.Денисової, Н.Н.Пустовіт, В.В.Серікова та ін., в яких розкривається сутність дбайливого ставлення до природи шляхом організації еколого-краєзнавчої та біотехнічної діяльності школярів [9].

На думку деяких дослідників дієвим засобом екологічної освіти і екологічного виховання є позашкільна робота [4; 5; 7].

Формулювання цілей статті... Незважаючи на певні досягнення у вирішенні проблем екологічної освіти та виховання серед безлічі досліджень у даній області практично немає робіт, що відображають різноманітні аспекти діяльності позашкільних установ у традиції екологічної культури. Відсутні дослідження, що розкривають цілі і завдання їх функціонування, специфіку засобів, методів і напрямків роботи. Тому у статті розглянуто різні форми позашкільної екологічної освіти, які потребують постійного вдосконалення професійних педагогічних навичок та реалізації творчого та виховного потенціалу вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження... В основі позашкільної роботи з екологічного виховання лежать такі принципи:

– принцип єдності пізнавальної і практичної діяльності у вивченні і поліпшенні природного середовища, який вимагає побудови процесу виховання екологічної культури при єдності формування екологічних знань і вмінь доцільної праці;

– принцип компліментарності, тобто доповнюваності, потребує комплексного вирішення завдань виховання особистості, а саме: виділення екологічного аспекту в моральному, естетичному, фізичному вихованні і т.д.;

– принцип використання навчальної, освітньої та розвиваючої функції природи визначає необхідність у процесі екологічного виховання організації безпосереднього спілкування з навколишнім середовищем;

– Принцип взаємозв'язку глобального, національного і краєзнавчого підходу, який досягається включенням у структуру різних дисциплін таких фактів і понять, які дозволяють перенести знання з краєзнавчого рівня на національний, державний і навпаки, поєднувати розгляд екологічних проблем у світовому масштабі з посиленою участю у їх вирішенні на місцях.

Реалізація принципів екологічного виховання в дитячих позашкільних закладах забезпечуються за рахунок використання форм і методів організації навчально-практичного процесу, які розраховані не тільки на репродуктивне відтворення знань, а й на включення дітей в пізнавально-практичну, дослідницьку та природоохоронну діяльність. Це дозволяє не просто інформувати дитину про ті чи інші екологічні взаємозв'язки і закономірності, а сприяє розвитку відповідальності та позитивного ставлення до середовища свого існування, а також усвідомлення того, чи відповідає його спосіб життя, його особистісні якості збереженню цього середовища, зрозуміти свою значимість у вирішенні екологічних проблем. З огляду на це, педагоги, які здійснюють позашкільне екологічне виховання, повинні використовувати активні методи і форми виховання: екологічні свята, сюжетно-рольові та ділові ігри, конкурси та вікторини, зустрічі з працівниками екологічних служб, прогулянки, походи, екскурсії в природу.

Позашкільна освіта дозволяє створити умови для більш тісного і частішого спілкування дитини з природою. Необмежений жорсткою програмою педагог може передбачити в роботі достатню кількість екскурсій, походів, які є цікавими і активними методами формування їх світогляду, екологічної культури і почуття причетності до природи, а також способом безпосереднього дослідження рідного краю. Не останнє місце в позашкільній роботі з екологічного виховання та освіти займає дослідницька діяльність, яка створює умови для безперервного вивчення і пізнання навколишнього світу.

Позашкільне виховання і навчання передбачає формування особистості дитини в розвиваючому середовищі, яке “культивує позитивний соціально-психологічний потенціал вільного часу” за рахунок основних виховних засобів: неформального діалогового спілкування; дозвільної діяльності; співробітництва в системі відносин; додаткової освіти.

У позашкільному педагогічному процесі головна роль відводиться феноменам співтворчості, емпатії, діалогу дитини і дорослого. За визначенням Т.І.Сущенко це “процес духовного взаємозбагачення клімату взаємин, інтелектуальної співтворчості, високої загальною ідеологічної культури” [7].

Позашкільний педагогічний процес сприяє формуванню рівноправних відносин дітей з дорослими на основі спільних інтересів і цінностей. Можливості та специфіка позашкільної освіти і виховання учнів дозволяє об'єднувати у співтворчості дорослих і дітей. Причому, дітей та підлітків всіх груп: обдарованих, тих, що мають відхилення у розумовому розвитку, що мають фізичні вади, схильних до асоціальних норм поведінки та ін. Це стає можливим завдяки наявності гармонійності і привабливості міжособистісних контактів, довірчих і рівних відносин між педагогами та дітьми, обміну духовними цінностями.

Саме в цьому випадку участь дитини у позашкільних заходах захоплює її повністю, зберігаючи індивідуальність, задовольняючи і розвиваючи природні здібності та інтереси, вчить творити і самостверджуватися.

Педагог, організуючий спілкування в системі “дитина – дорослий” у просторі позашкільної освіти, повинен:

– Вміти конкретизувати загальну мету заняття по відношенню до кожного учня, з урахуванням його особистісних якостей, інтересів і прагнень.

– Управляти не стільки організаційною діяльністю учнів, скільки духовними процесами, що зачіпають почуття і переживання дітей, їхніми внутрішніми мотивами.

– Організувати систему “дитина – дорослий” так, щоб кожен усвідомлював власну значущість для колективу і свою причетність до вирішення колективних завдань.

– Пропонувати види діяльності значущі як для самої дитини, так і для оточуючих його людей, тобто діяльність здатну стимулювати готовність до взаємодії, спілкування з однолітками і дорослими.

– Організувати систему “дитина – дорослий”, в якій спілкування розвивається в напрямку суб'єкт – суб'єктні відносини, співавторства в пізнанні, творчої діяльності, спілкуванні в просторі роботи.

Позашкільна робота з екологічного навчання і виховання є одним з пріоритетних напрямків у вирішенні завдань виховання екологічної культури підрастаючого покоління. Однією з найбільш ефективних форм

позашкільної екологічної освіти і виховання є робота екологічних гуртків. Вона дозволяє враховувати інтереси регіону з виховання дітей і в той же час поєднувати їх з особистими інтересами і здібностями гуртківців. Це забезпечується різноманітністю і гнучкістю програм, за якими здійснюється робота в гуртках. Але в той же час як показало дослідження, з 99 керівників гуртків, що брали в ньому участь, 80% респондентів працюють за типовими і адаптованими програмами і лише 20% за програмами, що належать до категорії авторських і експериментальних. Що не дозволяє не лише повною мірою використовувати перевагу додаткової освіти при реалізації завдань екологічного виховання (важко орієнтувати навчальний процес на краєзнавчий матеріал, складно створювати ситуацію особистої причетності до виникнення й розв'язання екологічних проблем регіону, міста), але не дає активно проявити професійні навички та творчі здібності педагога.

Авторські програми, які розробляються для гуртків екологічного спрямування повинні відповідати наступним вимогам:

- будувати роботу на основі краєзнавчого матеріалу;
- створювати максимально повне уявлення про взаємозалежність всього живого на землі, про незворотні результати діяльності людини;
- поєднувати дії з творчого розвитку особистості кожної дитини і зі створення необхідних умов для розвитку всіх дітей, що займаються в гуртку;
- орієнтувати на гуманістичні цінності, на розвиток потенційних освітніх потреб дітей та батьків;
- бути відкритими до інновацій, гнучкими для можливої корекції;
- передбачати науково-методичну та ресурсну особливість.

Теоретичні заняття гуртка педагог організовує використовуючи такі форми роботи, які передбачають активну позицію гуртківців. Роботу гуртка доцільно починати розділами “Введення в екологію” і “Історія розвитку екології та охорони природи”. Гуртківці знайомляться з основними поняттями екології, класифікацією екологічних факторів, основними аспектами впливу людини на біосферу, історією розвитку екології і природоохоронної діяльності. Включення в освітній процес розділів “На шляху до сталого розвитку” і “Гармонізація відносин у системі “Людина – Суспільство – Природа” дозволить докладно познайомити гуртківців з основами Концепції сталого розвитку суспільства та національної стратегії сталого розвитку України. Велика увага в даних розділах приділяється питанням сучасного світогляду, етики та навколишнього середовища. Розділи “Діяльність людини і атмосфера”, “Водні ресурси і людина”, “Ґрунти, використання їх людиною”, “Рослинні ресурси” та “Тваринний світ і його охорона” є важливою структурною частиною програми та дозволяють розглядати закономірності існування біологічних систем. Заплановані екскурсії, походи і прогулянки за даними розділами дають можливість познайомити учнів з життям тварин і рослин у їхній природній сфері проживання, підкріпити отримані знання, навчити дітей самостійно здобувати знання. Наприклад, екскурсія на тему “Ліс як рослинне співтовариство”. Мета екскурсії: виявити види рослин, що утворюють дану екосистему, визначити кількість ярусів у місцевому лісі, умови життя кожного ярусу, встановити, яких охоронних заходів потребує місцевий ліс.

У роботі гуртка особливе місце займають польові заняття, які дозволяють ознайомитися учням зі звичайними представниками флори і фауни, з їх найбільш яскравими особливостями будови і способу життя. На таких заняттях учні отримують можливість простежити в природній обстановці взаємозв'язок живих організмів, сприймати біоценози як цілісну систему, яка не сприймає непродуманого впливу на неї людини. При проведенні польових занять реалізується краєзнавчий аспект програми. Безпосереднє вивчення паркових ансамблів міста дозволить учням познайомитися з історією рідного краю, з особливостями існування штучних екосистем, з унікальними представниками флори і фауни. Результатом такої роботи може бути розробка еколого-краєзнавчої екскурсії по парках міста, де в ролі вчителя-екскурсовода виступлять гуртківці другого року навчання.

Одним із засобів оптимізації дослідницької роботи учнів є організація літніх польових практик або, так званих, станцій юних туристів.

Екологічна освіта та виховання на станції юних туристів – це цілісний і безперервний процес, заснований на безпосередніх контактах дітей з природою. Навчально-виховний процес у даному випадку дозволяє поєднувати навчання з цікавою для дітей діяльністю по вивченню, збереженню природи рідного краю, пропагандою екологічних знань серед населення.

В цьому напрямку перед станцією юних туристів стоять наступні завдання:

- виховання поваги до життя в будь-якому його прояві;
- формування знань про різноманітність природи, про взаємозв'язки в ній;
- виховання почуття емпатії, дбайливого ставлення до життєвого середовища живих істот;
- розвиток готовності оберігати природу, її об'єкти.

Рішення даних завдань на станції юних туристів забезпечує робота відділів туризму, екології та охорони природи, а також краєзнавства. Робота відділів передбачає наступність, і комплексний підхід до виховання. Участь дітей у названих відділах починається з гуртків відділу туризму. У перший рік навчання для гуртківців організовуються туристичні прогулянки та екскурсії в природу, де вони навчаються основам техніки туризму і

найпростішим фенологічним спостереженням, що пробуджує в дитині інтерес до вивчення навколишнього світу і служить в подальшому основою для серйозної роботи.

Для другого і третього року навчання характерно удосконалення техніки туризму, навичок орієнтування на місцевості. Під час проведення походів та екскурсій гуртківці проводять дослідження спрямовані на вивчення закономірностей живої природи, вивчають методіку організації і проведення дослідів, правила ведення щоденників спостережень і роботи з науковою літературою. Це дозволяє кожному з учасників гуртків пройти повний курс навчання від юних туристів до краєзнавців.

Походи – корисна, цікава і активна форма організації гуртківців, метод формування їх світогляду, екологічної культури і почуття причетності до природи, а також спосіб безпосереднього дослідження рідного краю. У програми походів включаються завдання про вивчення окремих компонентів природи та їх екологічний стан, про унікальні об'єкти і ландшафти, про способи їх освоєння і ступінь збереження. Отримані дані систематизуються, на їх основі випускаються щомісячні стінгазети, оформляються фотоальбоми.

Члени краєзнавчих і туристичних гуртків можуть брати активну участь у екологічному моніторингу. Наприклад, при проведенні моніторингу “Малим річкам – нашу велику турботу”, гуртківці можуть досліджували ландшафт річок свого регіону. У ході дослідження можуть бути виявлені такі негативні явища як звалища будівельного сміття, забрудненість у деяких місцях водної поверхні та берегової лінії побутовим сміттям, розорювання земель уздовж берега, розміщення автопарку впритул до річки, що забруднює річку нафтопродуктами і т.д. Вивчивши виявлені факти порушень, екологічну та природоохоронну літературу, діти роблять висновки про екологічний стан річки, проводять розчищення джерел і деяких ділянок річки від сміття. Проведення такого виду робіт дозволяє з одного боку закріпити отримані знання з екології, а з іншого – дає можливість познайомити дітей з ближнім оточенням на основі прямого досвіду, усвідомити, як функціонують природні системи, як люди впливають на природу, краще зрозуміти себе і підвищити відповідальність за свої вчинки.

У підсумку хотілося б зазначити, що представлені форми й методи екологічної освіти та виховання потребують грамотного, науково-обґрунтованого керування та допомоги з боку педагогічних працівників за умов постійного зростання їхньої творчої та професійної майстерності.

Висновки... У контексті безперервного екологічного виховання та освіти, орієнтованого передусім на формування і розвиток культури особистості, позашкільне виховання отримує досить високий статус, так як воно конструє міру розвитку індивідуальності людини – ріст і розвиток його сутнісних сил, потреб, здібностей, ціннісних орієнтацій, що власне і складає фундамент його культури.

Позашкільна екологічна освіта та виховання беззаперечно являє собою необмежений простір і можливості для формування та прояву творчої індивідуальності педагога.

Література

1. Асмолов А.Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа: (Учеб. для вузов по спец. “Психология”) / Асмолов А.Г. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
2. Захлебный А.Н. Экологическое образование школьников во внеклассной работе / А.Н. Захлебный, И.Т. Суравегина – М.: Просвещение, 1984. – 160 с.
3. Зверев И.Д. Охрана природы и экологическое воспитание. / И.Д. Зверев // Воспитание школьников. – 1985. – № 6. – С.14-16.
4. Кунцевич И. В. Повышение эффективности непрерывного экологического образования (На материале Республики Северная Осетия-Алания): дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Кунцевич Ирина Викторовна – Владикавказ, 2003. – 162 с.
5. Смирнова Н. З. Методологические основы системы непрерывного экологического образования в условиях современных школ-комплексов : дис. ... доктора пед. наук: спец. 13.00.02 / Смирнова Наиля Заиловна – Красноярск, 2002. – 382 с.
6. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: В 3-х т., Т. 2. Павлышская средняя школа. / Сост. О.С. Богданова, В.З. Смаль. – М.: Педагогика, 1980. – 384 с.
7. Сущенко Т.І. Основи позашкільної педагогіки: Посібник для класних керівників, педагогів зовн. установ / Сущенко Т.І. – Минск: Бел. наука, 2000. – 221 с.
8. Ушинский К.Д. Избранные пед. соч. в 2-х тт. / Ушинский К.Д. – М., 1974. – 280 с.
9. Яшина М.Е. Экологическое воспитание старшеклассников в процессе изучения иностранного языка : дис. ... кандидата. пед. наук: спец. 13.00.01 / Яшина Марианна Евгеньевна – Казань, 2006. – 198 с.

Анотація

У статті розглядається проблема застосування різних форм позашкільної роботи як засобу здійснення екологічної освіти та виховання учнів. а також з метою розкриття і реалізації творчого потенціалу сучасного педагога.

Аннотація

В статье рассматривается проблема применения разных форм внешкольной работы как средства осуществления экологического образования и воспитания учащихся, а также с целью раскрытия и реализации творческого потенциала современного педагога.

Summary

The Article focuses on proving of different forms of extracurricular activities as a means of implementing the environmental education of students, as well as to uncover and realize the creative potential of the modern teacher.

Ключові слова: позашкільна освіта, екологічне виховання

Ключевые слова: внешкольное образование, экологическое воспитание

Key words: school education, environmental education

Подано до редакції 14.10.2010.

УДК 371.14

© 2010

Литвинюк Л. В.

ДІЛОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ КЕРІВНИКІВ ШКІЛ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Суспільні зміни передбачають трансформацію та узгоджений розвиток усіх сфер життєдіяльності людини. У налагодженні дії зазначеного механізму першочергова роль належить освіті. Тож, яким має бути директор української школи, котрий очолює педагогів, покликаних формувати, розвивати та виховувати людину XXI століття? Як підвищити рівень професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів?

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Аналіз літературних джерел показав, що увагу науковців привертає такий активний метод навчання, як ділова гра. Дослідження І.Кислинської, А.Круп'як і Л.Логгінової, В.Платова, М.Скрипник присвячені визначенню змісту, структури та конструюванню ділових ігор. Питання застосування ділових ігор в управлінні школою знайшли своє відображення у працях С.Галкіна, Т.Дзюби, І.Дичківської, М.Єрхової, В.Лизинського. Дослідження В.Вронської, Г.Литвиненка, К.Старченка, Л.Полак, Т.Хлебнікової присвячені висвітленню особливостей використання цього методу навчання у післядипломній педагогічній освіті. Проте проблема підвищення рівня професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів засобами ділової гри розроблена недостатньо.

Формулювання цілей статті...

Метою цієї статті є виявлення визначальних характеристик директора сучасної школи та опис авторської ділової гри, спрямованої на їх розвиток. Ділова гра "Я сказав свою маленьку, але таку потрібну правду" апробована на Міжнародній науково-практичній конференції "Спадщина А.С.Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності", присвяченій 120-й річниці від дня народження видатного педагога, 12 березня 2008 року в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка.

Виклад основного матеріалу дослідження...

У низці наукових досліджень, присвячених визначенню професійних якостей, знань, умінь і навичок менеджерів освіти [1], [3], [4], [6], та ін. наголошується на важливості в діяльності управлінця аналітично-творчого, логічного та системного мислення. "У керівника школи системність мислення виявляється в необхідності врахування різних перспектив, у швидкості входження у проблему, в умінні системно бачити об'єкти управління, передбачати кінцевий результат, інтегрувати позитивні компоненти історичного і сучасного інноваційного досвіду тощо. Йому необхідно швидко орієнтуватись у потоці інформації, систематизувати, вміти визначати головне" [6, с. 21].

З-поміж специфічних професійних умінь менеджерів освіти, строкато представлених в існуючих професіограмах керівників шкіл, дослідниця Л.Пермінова акцентує на необхідності постійно розвивати комунікативні, інтелектуальні, дослідницькі й оцінні. До комунікативних умінь належать ті, що пов'язані з управлінською культурою, та вміння працювати з різними джерелами інформації. До інтелектуальних – вміння здійснювати аналітико-синтетичну роботу, класифікувати, порівнювати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки й закономірності. До дослідницьких умінь зараховано вміння виконувати розумові прийоми й операції, які застосовуються в дослідницькій діяльності, вміння її організувати. Під оцінними дослідниця розуміє вміння правильно сприймати особистісні якості людей, розуміти й оцінювати мотиви їхніх вчинків, причини тих чи інших дій [6].

Розвиток якостей, набуття знань, формування нових і вдосконалення наявних умінь і навичок директора школи як складових його професіоналізму може здійснюватися безпосередньо засобами управлінської діяльності загальноосвітнім навчальним закладом, у процесі професійного самовдосконалення особистості та шляхом залучення керівника школи до навчальної діяльності.

У сучасних умовах розвитку України виникла проблема оновлення змісту, видів, форм і методів навчання директорів шкіл.

Дослідником М.Магурою визначені найважливіші цілі навчання менеджерів: